

Wat doen we met het vak Nederlands?

Maike Hajer & Jan T'Sas

Steeds meer Nederlandse en Vlaamse secundaire scholen pakken uit met nieuwe vormen van leren. Leerlingen bereiden in alle vakken presentaties voor, voeren praktische opdrachten uit en rapporteren hierover. En nu is ook het competentieleren 'hot'. Wie leert jongeren de taalvaardigheden die ze hiervoor nodig hebben? Niet alleen de leraar Nederlands, zo blijkt.

Elke leraar is een taalleraar', stelde de voormalige onderwijsminister Frank Vandenbroucke toen hij zijn taalbeleid vorm gaf. "Dat betekent niet dat je het vak Nederlands zomaar kunt afschaffen", riposteert prof.

Frans Daems van de Universiteit Antwerpen. "De idee dat elke leraar een taalleraar is, is trouwens meer dan zestig jaar oud, maar pas nu wordt ze begrepen. Met een taalbeleid zorgen scholen ervoor dat leerlingen beter leren. Alle leerlingen, niet enkel zij die geen Nederlands kunnen of zwak zijn in taal."

Momenteel integreren steeds meer scholen in Nederland en Vlaanderen het vak Nederlands in nieuwe vormen van leren. In sommige scholen heeft men het vak zelfs gewoon afgeschaft. Is dat de nieuwe trend? Hoe pakken dergelijke scholen het onderwijs Nederlands dan aan? Om deze vragen te beantwoorden en op de discussietafel van elke school te gooien, ontwikkelde de Nederlandse Taalunie een brochure¹ vol videovoorbeelden en analyses. Een werkgroep ging daarvoor filmen in vier heel verschillende scholen. De films werden gemaakt in 2007, toen de discussie over het Nieuwe

Leren in volle gang was, maar het onderwerp blijft brandend actueel. Twee Vlaamse en twee Nederlandse scholen integreren Nederlands in andere vakken, van voorzichtig tot radicaal.

EEN TRIOOTJE MET NEDERLANDS

Bram is aan een tafel met breuken bezig, Joanna en Charis zitten aan een pc die Frans spreekt. Elke leerling werkt met een stappenplan en weet wat hem te doen staat. De leraren lopen rond, geven hints, beantwoorden vragen. Het Sint-Pieterscollege en de Sint-Jozefhandelsschool in Blankenberge, een fusieschool voor algemeen vormend onderwijs, startte tien jaar geleden als een van de eerste Vlaamse scholen met een openleercentrum. Dat is een krachtige leeromgeving waar leerlingen naslagwerken, encyclopedieën, kranten, tijdschriften en computers kunnen hanteren en samen kunnen leren.

De idee dat elke leraar een taalleraar is, is meer dan zestig jaar oud, maar pas nu wordt ze begrepen.

Het vak Nederlands staat gewoon op het rooster, maar aspecten ervan worden in andere vakken geïntegreerd. "In het eerste jaar krijgen de leerlingen drie uur per week begeleid zelfstandig leren", vertelt directeur Rudi Boydens. "Frans, Nederlands en wiskunde vallen dan samen. In het tweede jaar komt er Engels of Latijn bij. De principes van hoekenwerk en contractwerk uit het lager onderwijs vind je hier uitvergroot terug. Leerlingen oefenen competenties zoals informatie opzoeken, instructies goed lezen en toepassen, en reflecteren achteraf. Elke leraar volgt dit op."

NEDERLANDS IN DIENST VAN ANDERE VAKKEN

Het Sint-Ritacollege (algemeen vormend onderwijs) in Kontich leert zijn leerlingen geleidelijk zelfstandig leren. Hier loopt de vernieuwing vooral via de vakcollega's: leraren Nederlands ondersteunen hun collega's

economie of geschiedenis om hun leerlingen effectieve feedback te geven op het taalgebruik binnen de vakken.

De leraar Nederlands moet blijven bestaan om ons back-up te geven.

Gonda Van Dyck, leraar geschiedenis: "We maakten vooraf een lijstje met wat de leerlingen, naast de inhouden, moeten

kunnen: een verslag schrijven, rapporteren, kritisch informatie opzoeken, presenteren, naar elkaar luisteren, efficiënt discussiëren... Op basis van dat lijstje hebben we het vak Nederlands ingeschakeld. Op onze vraag heeft de collega Nederlands de volgorde van haar leerstofonderdelen aangepast."

Zesdejaars Evelyne: "We moeten een groeps-gesprek kunnen modereren. Dat leren we in de lessen Nederlands. Tijdens de seminars evalueert de begeleidende leraar ons, die van geschiedenis bijvoorbeeld."

Kristine Waszman, leraar economie: "Mijn collega's Nederlands hielpen me toen de leerlingen hun verslagen inleverden. Ze maakten me duidelijk waarop ik moet letten als ik ze beoordeel. Maar ik kan me nog niet voorstellen dat ik als volwaardig leraar Nederlands moet fungeren. De leraar Nederlands moet blijven bestaan om ons back-up te geven."

NEDERLANDS IS HET TERREIN VAN ALLE LERAREN

In het Utrechtse Gerrit Rietveldcollege, school voor vmbo (technische leerweg), havo en vwo², zitten leerlingen enkele uren per week in 'open domeinen': de muren tussen de klaslokalen zijn gesloopt en ze werken in groepjes aan vakoverstijgende projecten. Ze werken minder klassikaal dan vroeger. Omdat er veel taalzwakke leerlingen zijn, is de school zoveel mogelijk lesuren met Nederlands bezig. Daar werken alle leraren aan mee.

"Leerlingen proberen in groepjes de Nederlandse grammatica te doorgronden. Dat schijnt te werken, ze lijken beter gemotiveerd ook", zegt Kenneth Gabreels, leraar Nederlands. "Ik besteed nu meer tijd aan presentatievaardigheden die in dienst staan van verschillende vakken. Dat was even wennen, want spelling en grammatica mochten niet het ondergeschoven kindje worden. Maar die dienende rol van Nederlands ga ik niet uit de weg. Gelukkig

behoudt het vak wel een aparte plek in het curriculum. Kinderen moeten fatsoenlijk Nederlands beheersen, moeten kunnen formuleren of overleggen, om in welk vak dan ook te presteren.”

NEDERLANDS IS AMPER NOG EEN VAK

En als we geen aparte vakken meer aanbieden, dus ook geen Nederlands? Daarmee experimenteerde het Vader Rijn College (Utrecht) voor vmbo. Een groot deel van de school ging over naar ‘natuurlijk’, competentiegericht leren met als uitgangspunt opdrachten (‘prestaties’) die betekenisvol zijn voor de toekomstige beroepspraktijk. De leerlijnen die daartoe leiden, zijn bekend bij leerlingen en leraren en allerlei vakleerstof is daarbinnen geïntegreerd..

“Nederlands als apart vak is zo goed als verdwenen”, licht afdelingsdirecteur Lennert Jansen toe. “Elke prestatie bestaat uit een aantal vaste onderdelen, waarvan taalvaardigheid Nederlands een belangrijk deel uitmaakt. Alle leraren zijn daarom taalleraar geworden. Leerlingen kunnen wel inschrijven voor workshops als

ze bijvoorbeeld hun schrijfvaardigheid of spelling willen aanscherpen of leesstrategieën willen ontwikkelen. Ze kiezen daar zelf voor. Onze leraren Nederlands zijn nu coaches in plaats van vakleraren.

**Onze leraren
Nederlands zijn nu
coaches in plaats
van vakleraren.**

leraren. Ze volgen de leerlingen overal op, ook in praktijklessen. Alle leraren volgen leerlijnen voor taalvaardigheid. Leerlingen houden portfolio's bij zodat we duidelijk zien waar ze staan.”

DE NIEUWE LERAAR

Uit de vier schoolportretten blijkt duidelijk dat de leraren er een nieuwe rol bij hebben gekregen. Ze gaan meer begeleiden en ze worden allemaal taalleraar, wat extra vaardigheden en kennis van hen eist. Om het Nederlands van leerlingen te ontwikkelen, zijn een rijk taalaanbod nodig, goede leerzame voorbeelden van taalgebruik, met daarnaast veel kansen om zelf functioneel het Nederlands te gebruiken. En natuurlijk de nodige bijsturing in de vorm van feedback en uitleg.

Dat vereist dat leraren:

- met leerlingen bespreken welke informatiebronnen ze kunnen hanteren;
- op andere manieren de verwerking en begrijpelijkheid van het aanbod monitoren;
- taaltaken construeren waarmee leerlingen nieuwe kennis en vaardigheden (of competenties) ontwikkelen met de taal die nodig is om daarover te communiceren;
- zo nodig in extra taalsteun voorzien voor taalzwakke leerlingen;
- zelfstandig werken begeleiden en tegelijk monitoren hoe leerlingen hun kennis en taal ontwikkelen;
- feedback kunnen geven aan leerlingen, als onderdeel van evaluatie en opvolging.

Een omschakeling als deze kun je niet los zien van de levenslange ervaring die elke leraar heeft met meer traditioneel onderwijs. Dat betekent dat er veel reflectie van en met leraren nodig zal zijn. Daarbij komt dat alle leraren, niet alleen zij met expertise in het vak Nederlands, dergelijke ondersteuning on-the-job moeten kunnen leveren.

DAT WAS 2007. EN NU?

Hoe staan de vier scholen er op dit moment voor?³ De Nederlandse scholen hebben wat gas teruggenomen, de Vlaamse verdiepen hun beleid. Voor alle scholen geldt dit: de leerinhouden voor Nederlands worden (nog) functioneler en het vak sluit nog nauwer aan bij andere vakvakken.

Gerrit Rietveldcollege, Utrecht

Herry Groothuis, leraar Nederlands: "In grote lijnen werken we, om organisatorische redenen, voorlopig weer meer klassikaal dan toen. De leraar stuurt meer, op alle vlakken. Het accent ligt op functioneel Nederlands. Het vak werkt ondersteunend voor de andere vakken. Tijdens projecten in de onderbouw nemen de leerlingen interviews af, maken verslagen, geven presentaties... Hoe ze dat moeten doen, leren ze tijdens de lessen Nederlands. Je kunt stellen dat de leerinhouden van het vak Nederlands functioneler zijn geworden."

Sint-Pieterscollege en de Sint-Jozefhandelschool, Blankenberge

Rudi Boydens, directeur: "We hebben het begeleid zelfstandig leren nog uitgebreid. Voor Nederlands geven we meer onderwijs op maat. Vroeger kregen de leerlingen negen opdrachten per trimester, nu putten we uit enkele honderden gevarieerde taken. Elke leerling krijgt opdrachten op basis van zijn behoefte en interesses: remediërend en gewoon contractwerk. De leerlingen houden zelf hun agenda/portfolio voor opdrachten bij."

Vader Rijn College, Utrecht

Lennert Jansen, leraar Nederlands: "Centraal staan nog altijd de 'prestaties'. Dat zijn dus levensechte opdrachten. We hebben daar nu specifieke taalopdrachten aan toegevoegd, waarbij we aan de leerlingen melden wat er op het gebied van Nederlands van hen wordt verwacht. De workshops voor Nederlands zijn nu beter gestructureerd, de leerlingen krijgen opnieuw een uur Nederlands per week. In de toekomst zal de inhoud daarvan functioneel aansluiten bij wat ze in leerbedrijven moeten doen. Noem het aanvullend in plaats van algemeen vormend onderwijs."

Sint-Ritacollege, Kontich

Luc Vercammen, directeur: "Onderzoekscompetenties maken nu ook deel uit van onze werking. We beschouwen ze als basisvaardigheden die niet aan vakken gebonden zijn, zoals leren leren of begeleid zelfstandig leren. De leerlingen passen ze toe door onderzoekswerk te doen voor diverse vakken, dat uitmondt in een schriftelijke en/of mondelinge presentatie. De vaardigheden die ze hiervoor nodig hebben, leren ze in het vak Nederlands. Er is nu meer transfer tussen het vak Nederlands en de andere vakken. De leerlingen weten dat een deel van de punten op taal staat, welke langlopende taak ze ook maken."

Er is nu meer transfer tussen het vak Nederlands en de andere vakken.

19 UITNODIGINGEN VOOR UW EIGEN TAALBELEID

19 filmfragmenten van school- en klassituaties vindt u in de brochure 'Nederlands in nieuwe vormen van leren'. Bij elk fragment horen een korte situatieschets, een discussiethema en observatievragen die u ook kunt linken aan uw eigen schoolgebeuren. Een voorbeeld:

Fragment 1

"De Nederlandse taal wil ik zo hoog mogelijk ingaan"

Omschrijving

Bij 'natuurlijk leren' werken de leerlingen aan 'prestaties'. Dat zijn opdrachten met een echte functie. Dit fragment is daarvan een voorbeeld: de uitleg over de werkwijze van de school aan de filmploeg wordt verzorgd door een leerling die daarmee tegelijkertijd een onderdeel in zijn programma afrondt. Theoretische kennis en vaardigheden worden via workshops en trainingen aangeboden. In het fragment volgen we de leerling Mounay. Hij presenteert de manier van werken van zijn school. Daarna vertelt hij over zijn motivatie om goed Nederlands te leren en over een zelf gekozen leeractiviteit binnen dat vak.

Thema Leerlingen

Citaat

De opdrachten heten prestaties. De prestaties kun je helemaal zelf kiezen. Ze zijn helemaal echt. Je mag zelf kiezen met wie je dat doet. Tenzij... hier op school heb je een lijst waaruit je moet kiezen. Die zal ik zo laten zien aan het eind van mijn presentatie. (...) Nederlandse taal wil ik zo hoog mogelijk ingaan, zodat mensen me begrijpen. Want je hebt gewoon veel allochtonen die niet goed Nederlands kunnen praten.

Discussie

1. In het leerconcept 'natuurlijk leren' kiezen leerlingen zelf hun leeractiviteiten. Waaruit blijkt dat de leeractiviteiten voor Mounay persoonlijk relevant zijn? Denkt u dat de door Mounay gekozen leeractiviteiten voor hem effectief zijn? Waarom wel of niet?
2. Bij Mounay is sprake van een sterke intrinsieke motivatie. Hoe zullen minder gemotiveerde leerlingen functioneren binnen het concept van Natuurlijk Leren?
3. Motivatie voor het leren is een sterk element bij het Natuurlijk Leren. De leeractiviteiten die leerlingen kiezen zijn wellicht niet altijd de meeste efficiënte. Vindt u dat motivatie vóór effectiviteit gaat?
4. Mounay toont inzicht in zijn eigen competenties. Creëert uw school voldoende situaties waarin leerlingen dat inzicht in eigen competenties kunnen laten zien? Zo ja, hoe evalueert u dat? Geef enkele voorbeelden en bespreek ze.

Maaïke Hajer & Jan T'Sas
jan.tsas@skynet.be

Noten

1. In de brochure met twee dvd's over 'Het Nederlands in nieuwe vormen van leren 2007' vindt u vier schoolportretten. De filmfragmenten met kijkwijzer en theoretisch kader vormen samen discussiemateriaal voor lerarenop-leiders, nascholers, onderwijsbegeleiders, schooldirecties en taalcoördinatoren. U kunt de teksten gratis downloa-den via <http://taalunieversum.org/onderwijs/publicaties>. Daar vindt u ook een bestelformulier waarmee u een gedrukte versie van de publicatie met twee dvd's kunt bestellen. Kosten: 28,50 euro (zwart-wit) of 34,95 (kleur) plus 5,00 euro verzendkosten.
2. Drie 'niveaus' in het voortgezet (secundair) onderwijs: voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voor-bereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo).
3. Wilt u in detail weten hoe het de geportretteerde scholen inmiddels vergaat? Raadpleeg de update op http://taalunieversum.org/onderwijs/nieuwe_leren.